

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 2.1. Филология (Френски език - Лингвокултурология), обявен от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ в ДВ, бр. 100, 15.12.2017 г.

от проф. дфн Силвия Ботева

Единствен кандидат в конкурса за доцент по направление 2.1. Филология (Френски език - Лингвокултурология), е гл. ас. д-р Жана Кръстева Тончева.

Жана Кръстева е сред най-опитните и дългогодишни преподаватели в катедра *Романистика*, където води занятия по лексика на френския език, фразеология, юридически френски, а от известно време е и титуляр на лекционния курс по франкофонски цивилизации. Научните ѝ интереси и търсения са в сходни области – лексикология, лексикография, лингвокултурология.

Хабилитационният труд, с който Ж. Кръстева участва в настоящия конкурс, е монографията „Устойчиви сравнения в българския и френския език“, Университетско издателство „Свети Климент Охридски“, 2018 г. Изборът на обекта на анализ – устойчивите сравнения, е логично продължение на други изследвания на авторката в областта на фразеологията и по-точно в областта на съпоставителната фразеология.

Първата констатация, която се налага още от запознаването със съдържанието, е за едно много добре премислено и убедително

структурирано изложение. Не е пресилено да се каже, че структурата е безупречна. След уводната част, в която в стегнат вид се уточняват главно целите и задачите на проучването и параметрите на работния корпус, се преминава към богатата на информация първа глава, представляваща възможно най-общ и в същото време обхвaten поглед върху сравнението като познавателен и мисловен процес, а също и като езиково явление. Тази глава е основополагаща за работата, защото в нея се обосновава важната роля на сравнението за развитието на когнитивните способности на човека. Това твърдение се онагледява с казаното от философи, психолози, лингвисти. В частта за езиковото обозначаване на сравнението добрата осведоменост на авторката ѝ позволява да обобщи, цитирайки мненията на редица автори, различните типове сравнения, като в самото това обобщение също се прилага методът на сравнението – така се разкрива същността на логическите и образните, на образните и устойчивите, на устойчивите и индивидуално-творческите сравнения.

Важно място, с оглед на по-нататъшния анализ, има част 5.1. “Устойчивите сравнения в светлината на фразеологичните изследвания“, защото тук се излагат съществени теоретични трактовки, базисна от които е тази за тясното или широко дефиниране на устойчивите сравнения. Авторката подробно представя различните гледни точки; макар и да не откроява категорично собствената си позиция, в конкретните наблюдения и коментари, а също и в приложната речникова част тя прилага като цяло широкото схващане за същността на изследваните съчетания.

Втора глава е посветена на структурните особености на устойчивите сравнения, разглеждани като двучленни конструкции. Те се класифицират в отделни групи в зависимост от лексикалния характер на елемента, представляващ признака на сравнението. Така се обособяват

групите на глаголните, адективните, адвербиалните и субстантивните устойчиви сравнения. Анализът се съсредоточава върху лексикалния им състав и констатираната граматическа вариантност, като се отчита общото и специфичното в двата езика.

Структурният анализ преминава в семантичен, предложен в трета глава. Убедителни са наблюденията върху образно-експресивните особености на устойчивите сравнения, резултат от едновременното действие на езикови и извънезикови фактори. Подробно са очертани пътищата, по които възникват и се фиксират устойчивите сравнения. Един от тях е семантичната трансформация. Проследявайки различните прояви на семантична трансформация в българския и френския език, Ж. Кръстева стига до извода, че и в двата езика тези процеси са свързани главно с отслабване на лексикалното значение или с метафоризация на сравняващата част.

Обстойно са проучени два типа устойчиви сравнения – едните са с интензифициращ характер, а другите се определят като иронични. Първият тип се отличава с характерна семантика на сравняващата част, свързана с означаването на висока степен на изява на качество или действие. Преди да премине към втория тип сравнения Ж. Кръстева се спира на различни авторови схващания за иронията изобщо и, в частност, за иронията в езика, което ѝ дава възможност да направи впечатляващ анализ на езиковите и стилистични аспекти, присъщи на този тип сравнения. Акцентира се и на съпоставката между френския и българския език. Това води до обобщения за регистрирани прилики, но също и отлики, които често са културно обусловени.

Частта, посветена на семантиката на устойчивите сравнения, разкрива умението на Ж. Кръстева, на базата на емпиричните данни, с

които разполага, да прави детайлни, точни и убедителни тълкувания и обобщения. Считам, че тази глава е сред най-приносните в труда.

Съществена част от изследването представлява съпоставително описание, което се осъществява в рамките на лингвокултурологичен подход и по-точно в светлината на теорията за езиковите картини на света. Тази теория има както своите привърженици, представители главно на славистичната лингвистика, така и немалко критици. Това обяснява донякъде предпазливия начин, по който Ж. Кръстева представя най-общите ѝ характеристики.

Специално място е отделено на концептуално-семантичните особености на устойчивите сравнения в българския и френския език, като с право се отбелязва, че това, което ги обединява, е антропоцентричната им определеност. В огромната си част и в двата езика устойчивите сравнения са свързани с концептосферата Човек. Обстойно са изредени и систематизирани в различни рубрики, дефинирани като концептуални полета, съответните сравнения в двата езика. Постигнатата систематизация без съмнение обогатява проучванията в областта на съпоставителната българско-френска фразеология.

В частта, озаглавена „Образно-семантични характеристики на устойчивите сравнения“, вниманието е съсредоточено върху образите в сравняващата част. За пореден път трябва да открием задълбочения и детайлен характер на анализа, включващ наблюдения от лингвокултурологичен характер в случаите, когато са налице отлики в двата езика. Но напълно очаквано общият извод, който формулира Ж. Кръстева, е че „Езиковата картина на света [...] свидетелства за близост в интерпретацията на обектите и явленията от заобикалящия свят, почиваща върху обща ценностна система“ (стр. 159). Очаквано, защото процесите на глобализация, развиващи се още от зората на индустриалната революция

през втората половина на 18 век и особено отчетливи днес, означават глобализация и в антропологичен смисъл.

Работата завършва с приложна част, представляваща работния корпус, оформен като тълковен речник. Устойчивите сравнения са разпределени в рубрики според лексикалната специфика на признака на сравнението.

Обобщавайки, бих искала да открия няколко неоспорими достоинства на проучването на Жана Кръстева.

- Трудът е първото по рода си съпоставително изследване на устойчивите сравнения в българския и френския език. Зад това клиширано твърдение се крие много труд по съставянето на корпуса, запознаването с голям брой разработки в различни области, приемане на предизвикателството да се разгледат някои спорни и водещи до противоречиви трактовки въпроси.
- Отново ще отбележа чудесно структурираното изложение, което върви от общото към частното и конкретното. Основният обект – сравнението, се разглежда най-напред в широка онтологична перспектива, след което се преминава към синтактичен, семантичен и лингвокултурологичен съпоставителен анализ.
- Приложната част е добра основа за създаването на българско-френски и френско-български речник на устойчивите сравнения.

Жана Кръстева има определен афинитет към лексикографската дейност. За това свидетелстват както речниковите издания от общия списък на публикациите, така и двата речника, включени в списъка от публикации за настоящия конкурс: „Българско-френски речник“ (под редакцията на Асен Чаушев), Издателство „Колибри“, София, 2013 г. и „Френско-български речник“ (под редакцията на Асен Чаушев),

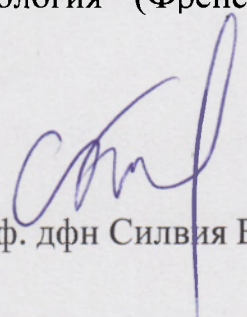
Издателство „Колибри“, София, 2016 г. Кандидатката има сериозно и стойностно участие в авторските колективи на тези впечатляващи по концептуалната си рамка, по обем и по реализация трудове, представляващи най-сериозното лексикографско представяне на френския и българския език на настоящия етап.

На конкретни лексикографски проблеми са посветени статиите „Les marques de registre : à quoi ça sert dans les dictionnaires bilingues (le cas de la lexicographie bilingue bulgare-français)“ и „Лексикографски вариации на тема цвят“. И в двете изследвания има интересни наблюдения от лингвокултурологичен характер – в единия случай се разглеждат обозначенията в речниковите статии за диафазни и диастратични вариации, в другия – културната определеност на прототипната идентификация на концепта за цвят.

Оригинален поглед към някои лингвокултурологични проблеми предлагат статиите „За концептите *свое* и *чуждо*, отразени в българските и френските устойчиви сравнения“ и „Към представата за другия, отразена в българската и френската фразеология“, в които семантичната опозиция *свое-чуждо* се тълкува и с оглед на обвързаността ѝ с утвърдени модели на възприятие и поведение, произтичащи от социалната роля на индивида и от отношението му към определени междуетнически връзки.

Като оценявам високо научните постижения на гл. ас. д-р Жана Кръстева Тончева и ползотворната ѝ преподавателска дейност, предлагам да ѝ бъде присъдено академичното звание „доцент“ по професионално направление 2.1. Филология (Френски език - Лингвокултурология).

02.04.2018 г.


Проф. дфн Силвия Ботева